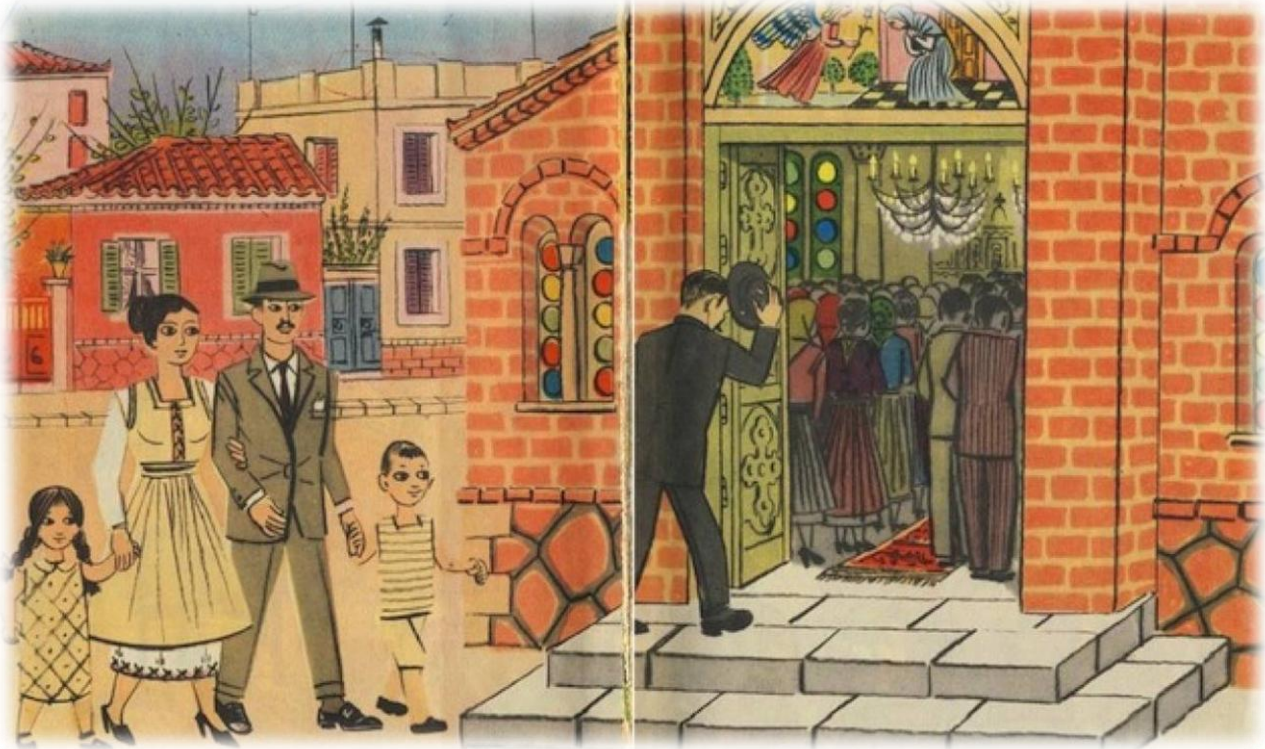

ΓΑΜΟΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ: ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ.

Τοῦ κ. Ἀπόστολου Νικολαΐδη, Καθηγητοῦ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

Ξεκινῶ μέ μερικές διευκρινίσεις πού ἀπαντοῦν καί σέ τυχόν ἀπορίες πού δημιουργεῖ ὁ τίτλος τῆς εἰσήγησης.

α Ἡ πορεία ἑνός θεσμοῦ, ὅπως εἶναι καί ἡ Ἐκκλησία, δέν ἔχει ὄρια οὔτε κατανοεῖται μεμονωμένα. Ἐντάσσεται στή γενικότερη πορεία τῶν θεσμῶν καί τῆς κοινωνίας πού τοὺς γέννησε.

β Μέ τό ἴδιο σκεπτικό ἡ πορεία τῆς κοινωνίας δέν εἶναι ἄσχετη πρὸς τήν πορεία καί τήν ποιότητα τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ περιβάλλοντος. Ἡ κρίση γιά παράδειγμα τοῦ γάμου καί τῆς οἰκογένειας δέν εἶναι κρίση πού ἐντοπίζεται μόνο στήν κοινωνία, ἀλλά κρίση πού διαπιστώνεται καί στήν ἐκκλησιαστική ζωή. Ἄλλωστε μεταξύ τῶν δύο περιβαλλόντων ἰσχύει ἡ ἀρχή τῶν συγκοινωνούντων δοχείων, κάτι πού δέν διαπιστώνουν μόνο οἱ κοινωνιολόγοι, ἀλλά καί ἡ ἴδια ἡ ἐκκλησιαστική ἱστορία: "Εἰ γάρ τις παρατηρήσει, συνακμάσαντα εὐρήσει τά τε δημόσια κακά, καί τά τῶν Ἐκκλησιῶν δυσχερῆ. Ἡ γάρ κατά ταυτὸ κινηθέντα εὐρήσει, ἢ ἐπακολουθοῦντα ἀλλήλοις καί ποτέ μέν τά τῶν Ἐκκλησιῶν ἠγούμενα, εἶτα αὐθις ἐπακολουθοῦντα τά δημόσια· ποτέ δέ καί τοῦμπαλιν"¹.

γ Ἡ ἐκκλησιαστική προσέγγιση, στήν ὁποία προβαίνουμε δέν περιλαμβάνει θεολογική προσέγγιση, μολονότι τήν προϋποθέτει ἢ παραπέμπει σ' αὐτήν. Καταγράφει ὄχι τό ἰδεῶδες ἢ τό ζητούμενο, ἀλλά τήν πραγματικότητα. Γιατί δυστυχῶς ἡ θεολογία ὄχι μόνο ἀπέχει ἐνίοτε ἀπό τήν πράξη, ἀλλά καί ἐπιστρατεύεται γιά νά τή δικαιολογεῖ.

δ Ὅταν ὁμιλοῦμε γιά κρίση καί κάνουμε διαπιστώσεις, ὀφείλουμε νά εἶμαστε περισσότερο κριτικοί καί πολύ λιγότερο ἐφησυχαστικοί. Αὐτήν τήν ἀρχή ἀκολουθῶ καί ἐγώ.

1. Στή σχέση γάμου καί οἰκογένειας ἡ Ἐκκλησία τοποθετήθηκε μέ δύο τρόπους ὑποβοηθούμενη ἀπό ἀντίστοιχες θεολογικές γνῶμες. Ἄλλοτε ταύτισε γάμο καί οἰκογένεια καί ἄλλοτε τά διέκρινε. Στήν πρώτη περίπτωση ἔθεσε ὡς μοναδικό σκοπό τοῦ γάμου τήν τεκνογονία. Στή δεύτερη εἶδε τό γάμο ὡς κάτι τό ξεχωριστό ἀπό τήν οἰκογένεια, ἂν δεχθοῦμε ὅτι οἰκογένεια ὑπάρχει μόνο μέ τή γέννηση τέκνων. Ἔδωσε δηλαδή στό γάμο μιά σχετική αὐτονομία, μέ τό σκεπτικό ὅτι ὁ γάμος ἔχει καί ἄλλους σκοπούς ἐκτός τῆς τεκνογονίας καί μέ τό ἐνδεχόμενο ὁ γάμος νά εἶναι ἄπαιδος..

2. Ἡ Ἐκκλησία ἔχει πολλούς λόγους νά ἐνδιαφέρεται τόσο γιά τό γάμο ὅσο καί τήν οἰκογένεια. Δέν εἶναι τυχαῖος ὁ παραλληλισμός Ἐκκλησίας καί οἰκογένειας καί ὁ χαρακτηρισμός τῆς δεύτερης ὡς "κατ' οἶκον Ἐκκλησίας". Ἡ ἐκκλησιαστική ζωή εἶναι μέρος καί προέκταση τῆς οἰκογενειακῆς, ἂν λάβουμε ὑπόψη ὅτι στήν οἰκογένεια "μεταδίδονται οἱ θρησκευτικές πεποιθήσεις, ἐμπεδώνονται θρησκευτικές συμπεριφορές, καθιερώνονται θρησκευτικά σύμβολα, προσεγγίζονται καί βιώνονται θρησκευτικά ἥθη, κατηχοῦνται καί κοινωνικοποιοῦνται θρησκευτικά τά νέα μέλη τῆς θρησκευτικῆς κοινότητας καί γενικά ἐνεργοποιεῖται ἡ δυνατότητα σωτηρίας"². Μέ ἄλλα λόγια ἡ οἰκογένεια παριστάνει σμικρογραφικά τήν ἐκκλησιαστική κοινότητα. Εἶναι ἄλλωστε βάσιμη ἡ ἄποψη ὅτι ἡ ἐνότητα καί συνοχή ἢ ἡ διάσπαση καί ἀποξένωση τῆς οἰκογενειακῆς ζωῆς παραπέμπει ταυτόχρονα καί στήν ἐνότητα ἢ τή διάσπαση τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινότητας. Ἔτσι μποροῦμε ἐκκλησιαστικά νά ἐξηγήσουμε τόν ἀγῶνα τῆς Ἐκκλησίας γιά τή διατήρηση τῆς οἰκογενειακῆς παράδοσης, τή σταθερή της προσήλωση στή μονογαμία, τήν ἐμμονή της στή θρησκευτική ὁμοιογένεια τῶν συζύγων, τήν ἀπόρριψη νεοφανῶν μορ-

φῶν "οἰκογένειας" (ὁμοφυλόφυλοι), τήν ἀγωνία της γιά τήν αὔξηση τῶν διαζυγίων, τήν ἔντονη διάθεσή της νά ρυθμίζει τίς σχέσεις τῶν συζύγων καί τῆς οἰκογένειας (ιεράρχηση προσώπων καί ρόλων, ρύθμιση τῆς ἐρωτικῆς τους ζωῆς, κ.ἄ.).

Ἐπάρχει ὅμως καί μιά περισσότερο πρακτική καί λειτουργική σχέση. Ἄν λάβουμε ὑπόψη ὅτι σκοπός τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ὁ εὐαγγελισμός τῆς ἀλήθειας καί ἡ θεραπεία τοῦ ἀνθρώπου καί ὅτι γιά νά ἐκπληρώσει αὐτό τό σκοπό χρειάζεται ὄχι μόνο πιστά μέλη, ἀλλά καί ἀξιόλογα στελέχη, τότε κατανοοῦμε τό ἐνδιαφέρον γιά τίς προϋποθέσεις καί τήν ποιότητα τῆς πηγῆς γέννησης ὄλων αὐτῶν, δηλαδή τῆς οἰκογένειας. Μιά συγκροτημένη οἰκογένεια προϋποθέτει τήν τέλεση ἑνός εὐλογημένου γάμου, ὅπου οἱ δύο ὁμολογοῦν πίστη στό μυστήριό καί ἀποδοχή τῶν κανόνων πού μέσω τοῦ μυστηρίου θέτει τό ἐκκλησιαστικό σῶμα. Ἀπό τήν πίστη καί τήν ἐκκλησιαστικότητα τῶν συζύγων ἐξαρτᾶται τόσο ὁ τρόπος καί ἡ ἀποτελεσματικότητα μετάδοσης τῆς πίστες στήν ἐπόμενη γενεά ὅσο καί ἡ ποιότητα αὐτῆς τῆς πίστες, ἀλλά καί τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἠθους πού αὐτή παράγει. Ἐξάλλου πολλά ἐξαρτῶνται καί ἀπό τόν τρόπο ἀνατροφῆς τῶν παιδιῶν. Ἀπό τήν ἀνατροφή ἐξαρτᾶται σέ μεγάλο μέρος ἂν τά νέα μέλη ἀποδεχθοῦν τήν πρόσκληση τῆς Ἐκκλησίας γιά τή στελέχωσή της.

3. Ὡς πρός τό βαθμό συνειδητῆς συμμετοχῆς τῶν οἰκογενειῶν στό ἐκκλησιαστικό σῶμα διαπιστώνουμε δύο προβλήματα. Τό πρῶτο σχετίζεται μέ τήν ποσότητα καί τό ἄλλο μέ τήν ποιότητα συμμετοχῆς. Τό ἐρώτημα λοιπόν εἶναι, πόσες οἰκογένειες μετέχουν μέ τόν ἕνα ἢ τόν ἄλλο τρόπο στήν ἐκκλησιαστική ζωή καί πόσες ἀπό αὐτές μετέχουν συνειδητά καί ἐνεργά. Στατιστικά στοιχεῖα γιά τόν τόπο μας δέν ὑπάρχουν. Ὡστόσο εἶναι προφανές ὅτι ἡ συμμετοχή καί στίς δύο περιπτώσεις εἶναι περιορισμένη. Οἱ αἰτίες ποικίλουν. Γιά τήν εὐθύνη τοῦ κοσμικοῦ περιβάλλοντος μίλησαν οἱ προηγούμενοι. Ἡ ἀπαίτηση καί ὁ ἀγῶνας τῶν θεσμῶν στή σύγχρονη ἐκκοσμικευμένη πραγματικότητα γιά χειραφέτηση ἀπό τό θρησκευτικό παρελθόν συμπαρασύρει καί τό θεσμό τῆς οἰκογένειας. Ἡ αὐξημένη κατά πολύ προσέλευση γιά τέλεση θρησκευτικοῦ γάμου καί ὁ πολύ μειωμένος ἀριθμός τέλεσης πολιτικοῦ γάμου δέν ἀναιρεῖ τήν παραπάνω διαπίστωση. Γιατί τό ἐρώτημα δέν εἶναι πόσοι τελοῦν θρησκευτικό γάμο, ἀλλά γιατί καί πῶς προσέρχονται σ' αὐτόν. Εἶναι γνωστός ὁ ρόλος τοῦ διεμπορικοῦ συστήματος, ἀλλά καί ἡ ματαιοδοξία τῶν

νεοελλήνων πού δέν ικανοποιεῖται στό δημαρχεῖο. Τό ἐρώτημα πού ἀφορᾷ στήν ἐκκλησιαστική διοίκηση εἶναι τί κάνει ὥστε οἱ ἔλληνες χριστιανοί νά μή τελοῦν ἀπλῶς θρησκευτικό, ἀλλά ἐκκλησιαστικό γάμο. Γιατί μόνο ἀπό ἕναν ἐκκλησιαστικό γάμο μπορεῖ νά προκύψει μιά οἰκογένεια πού θά λειτουργεῖ ὡς μιά "κατ' οἶκον ἐκκλησία". Γίνονται κάποια πιλοτικά βήματα γιά προετοιμασία ὅσων πρόκειται νά τελέσουν θρησκευτικό γάμο, ἀλλά δέν ἀρκοῦν. Ὑπάρχει σοβαρό ἔλλειμμα ὀρθόδοξης κατήχησης καί ποιμαντικῆς προσέγγισης τῶν νέων ἀνθρώπων. Ἡ ἀνάθεσή της στόν Καίσαρα δέν ἀπαλλάσσει τήν Ἐκκλησία ἀπό τίς δικές της εὐθύνες. Ἡ Ἐκκλησία ἀρκεῖται στό νά τούς περιμένει στό Ναό, ἐνῶ δέν ἔχει συνηθίσει νά τρέχει ἀπό πίσω τους. Αὐτή ἡ τακτική ἀναγκάζει πολλούς νά τήν ἀντιμετωπίζουν μόνο ὡς ἕνα κατάστημα πού ἀναμένει τούς πελάτες μέ σκοπό νά τούς ἐκμεταλλευτεῖ. Ἔτσι ἡ συμμετοχή τῆς σύγχρονης οἰκογένειας στήν ἐκκλησιαστική ζωή εἶναι εἴτε ἀποσπασματική (βάπτισμα, γάμος, κηδεῖα, Πάσχα, Χριστούγεννα, Δεκαπενταῦγουστος) εἴτε ἐπιφανειακή μέ τήν ἐπιστράτευση τῆς λεγόμενης λαϊκῆς πίστεως. Δέν ἀναφέρουμε στά Κατηχητικά σχολεῖα, ὅχι μόνο γιατί ἡ προσέλευση εἶναι πολύ μικρή, ὅχι μόνο γιατί τό ἔργο τους σαμποτάρεται ἀπό τούς ἴδιους τούς ὑπεύθυνους, ἀλλά καί γιατί ὑπάρχει ἡ αἴσθησις ὅτι λειτουργοῦν ὡς πάρεργα. Δέν ἀμφισβητῶ τή διάθεση τῆς κεντρικῆς ἐκκλησιαστικῆς διοίκησης, ἀλλά τήν πραγματική διάθεση καί τήν ικανότητα τῶν περιφερειακῶν στελεχῶν νά κατηχήσουν σοβαρά τό λαό. Τά ἴδια θά μπορούσαμε νά ποῦμε καί γιά τό κήρυγμα πού δέν ἀποσκοπεῖ σέ μιά συνεπή καί ὀλοκληρωμένη κατήχηση καί ἐνημέρωση τῶν χριστιανῶν γιά τήν πίστη τους, ἀλλά χρησιμοποιεῖται ὡς μέσο ἐνασχόλησης καί ἐπίδειξης τῶν ἐκάστοτε ἱεροκηρῦκων. Ἔτσι ἡ ἐκκλησιαστική ζωή παραμένει καί γιά τόν τόπο μας ὁ μέγας ἀγνωστος.

Ἀλλά καί ὅταν προσέρχεται ἕνα ζευγάρι νά τελέσει τό θρησκευτικό γάμο, ὁ τρόπος τέλεσής του ἀλλά καί ὅσα προηγοῦνται καί σχετίζονται μέ τίς πεζές προϋποθέσεις τέλεσης, ἀποδεικνύουν ὅτι ἡ ἐκκλησία συνειδητά ἐπιλέγει νά ἐμφανίζεται ὡς ἕνας ἐκκοσμικευμένος θεσμός.

α. Καταρχήν δέν ἐξετάζει τίς διαθέσεις τῶν ἀνθρώπων, ἀνδη-λαδή ἡ ἐπιλογή νά προσέλθουν στήν Ἐκκλησία εἶναι συνειδητή. Ἀρκετές φορές οἱ νεόνυμφοι εἶναι τελείως ἀγνωστοί στόν ἱερέα.

β. Δέν διαχωρίζει τή θέση της καί δέν διαμαρτύρεται γιά τήν προσπάθεια ἐξωεκκλησιαστικῶν φορέων καί προσώπων νά ἐργα-

λειο-ποιήσουν τό μυστήριον χάρις οικονομικῶν καί ἄλλων συμφερόντων. Ἄντ' αὐτοῦ συμμετέχουν καί οἱ ἴδιοι οἱ λειτουργοί σ' αὐτή τή διαδικασία.

γ. Ἀποδέχεται ἀδιαμαρτύρητα καί συνεργεῖ σέ κάθε κίνηση ἐπίδειξης καί ματαιοδοξίας.

4. Θά μποροῦσα νά κάνω λόγο γιά κρίση τῆς οἰκογένειας πού ὀφείλεται στόν τρόπο ἀντιμετώπισης εἴτε ἀπό ἐκκλησιαστικούς κανονισμούς εἴτε ἀπό μεμονωμένα στελέχη της. Ἐδῶ διαπιστώνουμε τά ἐξῆς προβλήματα:

α. Ὑπάρχουν περιπτώσεις διαζυγίων πού προκλήθηκαν ἀπό τήν παρέμβαση τοῦ πνευματικοῦ τοῦ ἑνός ἢ τῶν πνευματικῶν καί τῶν δύο στό ὄνομα μιᾶς ἀνοικονόμητης ὑπακοῆς καί μέ χαρακτηριστικά τῆς μοναχικῆς ἀσθένειας τοῦ "γεροντισμοῦ". Δραστηριοποιοῦνται αὐτόκλητα ἄγαμοι κληρικοί πού θυσιάζουν ὄλο τους τό χρόνο στό νά καθοδηγοῦν ἔγγαμους καί νά ἀπαιτοῦν μοναχικοῦ τύπου ὑπακοή τή στιγμή πού ἴδιοι εἶναι καί ἀμάνδρωτοι καί ἀνυπότακτοι. Ἔτσι γέροντας τοῦ ἢ τῆς συζύγου δέν εἶναι ὁ ἢ ἡ σύζυγος, ἀλλά ἄλλος ἢ ἄλλοι μέ πιθανό ἐνδεχόμενο τίς παλινδρομήσεις τῶν συζύγων μεταξύ αὐτοῦ πού δέν ἐπέλεξαν, δηλαδή τῆς μοναχικῆς ζωῆς, καί αὐτοῦ πού ζοῦν.

β. Ὑπάρχουν πνευματικοί πού ἐνεργοῦν ὡς ρυθμιστές τῆς συζυγικῆς ζωῆς ὡς ἐξουσίαν ἔχοντες καί ἐξ ὀνόματος τῆς Ἐκκλησίας. Πρόκειται γιά περιπτώσεις πού συγκεκριμένοι ἱερωμένοι βαπτίζουν τό θέλημά τους ἢ τήν ἀτομική τους γνώμη σέ ἀπόφαση καί θέση τῆς Ἐκκλησίας. Αὐτός ὁ ἰδιότυπος θρησκευτικός ὑποκειμενισμός εἶναι πολύ πῖο ἐπικίνδυνος ἀπό ὅποιονδήποτε ἄλλο ὑποκειμενισμό τῆς κοσμικῆς πραγματικότητας, ἐπειδή μέσω αὐτοῦ ἱκανοποιοῦνται ὄχι οἱ ἀνάγκες τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σώματος, ἀλλά τά πάθη τῶν ὑποκειμένων. Αὐτός ὁ ὑποκειμενισμός ζημιώνει ἀφενός τό σῶμα τῆς Ἐκκλησίας γιατί δείχνει ὅτι δέν ἔχει τίποτε τό σταθερό, ἀφοῦ ἐπιτρέπει τούς αὐτοσχεδιασμούς καί ἐραιστεχνισμούς. Ἀφετέρου προκαλεῖ ἰδιότυπα πνευματικά ἀδικήματα πού προκύπτουν ἀπό τίς συνέπειες τῶν διαφορετικῶν γνωμῶν.

γ. Ὁ ρόλος μερικῶν πνευματικῶν συχνά ἀπό διακονικός μεταβάλλεται σέ ἐξουσιαστικό. Ὅχι μόνο ἀρνοῦνται νά φέρουν αὐτοί τά βάρη τῶν κοπιώντων καί πεφορτισμένων, ἀλλά καί φορτώνουν σ' αὐτούς βάρη δυσβάστακτα. Χρησιμοποιοῦν κανόνες καί θρησκευτικές ἀπαγορεύσεις ὄχι γιά νά παιδαγωγήσουν τούς συζύγους, ἀλλά νά τούς ἐπιτι-

μήσουν και νά τούς έλέγξουν. Κανόνες και άπαγορεύσεις δέν προβάλλονται πλέον ως μέθοδοι, αλλά ως αύτοσκοποί.

δ. Στήν πνευματική καθοδήγηση τών συζύγων συχνά διαπιστώνεται ή προσπάθεια μερικῶν νά εισέρχονται μέ τήν άδεια τοῦ ενός ή χωρίς τήν άδεια τών συζύγων κατά τρόπο άνεύθυνο και άκομψο στα άβατα τής έρωτικής τους ζωής και σε άλλα πεδία πού σχετίζονται μέ τήν οικογενειακή τους ζωή, ὅπως ή τεκνογονία. Μερικοί προσχωροῦν και στή διατύπωση συγκεκριμένων συνταγῶν.

ε. Προβλήματα και άπορίες προκαλεῖ ή έκκλησιαστική πρακτική πού από τή μιά πλευρά θεωρεῖ τήν οικογένεια ως "κατ' οἶκον Ἐκκλησία" και από τήν άλλη θεωρεῖ τή λεχώ περίπου ως μίasma, γι' αυτό και άπαγορεύει τόν έκκλησιασμό και τή συμμετοχή τής μητέρας στή Θεία Κοινωνία για σαράντα ήμέρες. Τί εἶναι αυτό πού τήν καθιστᾶ ακάθαρτη και άνάξια νά κοινωνήσει. Μήπως επειδή εἶναι έγγαμη και δέχτηκε νά γίνει μητέρα ή μήπως επειδή χαρίζει στήν Ἐκκλησία ένα νέο μέλος;

στ. Εἶναι επίσης άπορίας άξιο πῶς, ενῶ ή Ἐκκλησία ενδιαφέρεται για τήν οικογένεια, πολύ λίγο φαίνεται νά τήν καθοδηγεῖ και άκόμη πού λίγο τή στηρίζει στό έργο της. Οί μεμονωμένες ή άποσπασμικές κινήσεις και πρωτοβουλίες δέν αναιροῦν τήν παραπάνω εικόνα. Άρκεῖται συνήθως στίς από άμβωνος βαρύγδουπες κριτικές τών συζύγων και στίς πιεστικές προτροπές νά έπιτελοῦν τά θρησκευτικά τους καθήκοντα και νά φέρουν τά παιδιά τους στήν Ἐκκλησία. Σχηματίζεται ή έντύπωση ὅτι τό ενδιαφέρον για τήν οικογένεια έξαντλεῖται στή χρησιμοποίησή της ως εργαλεῖο στήριξης και αύξησης τοῦ θρησκευτικοῦ συστήματος και ὄχι ως ένας ζωντανός ὀργανισμός πού χρειάζεται φροντίδα και στήριξη. Ὅταν άποφασίσει ή Ἐκκλησία νά παρέμβει θετικά και δημιουργικά στήν οικογενειακή ζωή, έχει νά έπιτελέσει μεγάλο και σπουδαῖο έργο. Νά ενημερώσει και νά εξηγήσει π.χ. τήν οὐσία και τό ἦθος τής συζυγίας, τών συζυγικῶν έρωτικῶν σχέσεων, τής οικογενειακής συμπεριφορᾶς, τής γονικῆς έξουσίας, τής σχέσης και στάσης της πρὸς τό εὐρύτερο κοινωνικό περιβάλλον, τής άγωγῆς τών παιδιῶν⁴. Έννοεῖται ὅτι ὁ χαρακτήρας τής παρέμβασης δέν μπορεῖ νά εἶναι ιδιοτελής, έμπαθής, έλεγχτικός και άποσπασματικός, οὔτε βέβαια και έξουσιαστικός.

Ὅλα αυτά δηλώνουν καταρχήν τήν κρίση τής ἴδιας τής έκκλησιαστικῆς ποιμαντικῆς διακονίας και λειτουργοῦν στή συνέχεια ως προβληματικοί οικογενειακοί παράγοντες.

5. Υπάρχει όμως και κρίση της οικογένειας που οφείλεται στη σχέση της προς το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον. Βασικό μοτίβο προσέγγισης αυτής της κρίσης είναι η διαπίστωση ότι η δομή, οι αρχές και το ήθος μιας οικογένειας ακολουθούν την τύχη της κοινωνικής πραγματικότητας. Από μια εκκλησιαστική όπτική μπορούμε να περιγράψουμε την κρίση ως εξής:

α. Η επιλογή των συζύγων δεν γίνεται με βάση πνευματικές και ιδιαίτερα θρησκευτικές αξίες, αλλά με κοσμικά κριτήρια. Δηλαδή με βάση την κοινωνική και οικονομική θέση. Σε έρευνα που δημοσιεύεται διαπιστώνεται ότι ακόμη και μεταξύ αυτών που εκκλησιάζονται μόνο το 40% επιλέγει σύζυγο με θρησκευτικά κριτήρια. Αυτό έχει ως συνέπεια την απώλεια του μυστηριακού χαρακτήρα του γάμου και την αποϊεροποίηση της συζυγίας.

β. Από τη σύγχρονη οικογένεια απουσιάζει η γονική αυθεντία: στή θετική της λειτουργία. Πολλοί συνδέουν την απουσία της με την κρίση της αυθεντίας του Θεού, της Θρησκείας, της πολιτικής εξουσίας, γενικά των δυνάμεων του αγαθού. Η έλλειψη μιας ύγιους γονεϊκής αυθεντίας παραπέμπει στην έλλειψη συνοχής και στη σύγχυση των διαφορετικών οικογενειακών λειτουργιών και χαρισμάτων.

γ. Ανάλογα ισχύουν και με τους ρυθμιστές της οικογενειακής ζωής. Αυτή δεν ρυθμίζεται από παραδεδομένες αξίες, αλλά από εξωγενείς παράγοντες, που σχετίζονται με τον εργασιακό ολοκληρωτισμό, τον καταναλωτισμό, τον διαφημιστικό καταϊγισμό, κ.ά. Με αυτά τα δεδομένα η οικογενειακή ζωή υποτάσσεται σε αναγκαιότητες και χάνει την απαραίτητη αυτονομία της. Επιπλέον ανατράπηκε η διαλεκτική μεταξύ ιδιωτικού και δημόσιου χαρακτήρα της οικογένειας, αφού έχασε τον ιδιωτικό της χαρακτήρα, και μετατράπηκε σε μία δημόσια υπόθεση, με την έννοια της δυνατότητας όλων να παρεμβαίνουν σ' αυτή. Άλλοι καθορίζουν τις τύχες της (κράτος, Μ.Μ.Ε.) και όχι η ίδια. Η οικογένεια έπαψε πλέον να αποτελεί τό σημείο συνάντησης και συμφιλίωσης ατόμου και κοινωνίας⁵.

δ. Η ανάγκη για ανταπόκριση στις παραπάνω προκλήσεις αναγκάζει την οικογένεια να δημιουργεί τεχνητές ανάγκες που για να τις καλύψει επιστρατεύει όλα τα μέλη της. Ιδιαίτερα επιφορτίζει τη γυναίκα και με άλλους εξωοικογενειακούς ρόλους που την αναγκάζουν να σχετι-

κοποιεί ή νά άρνεϊται τούς παραδεδομένους ρόλους τής συζύγου και μητέρας. Ταυτόχρονα αναπτύσσονται ανταγωνιστικές σχέσεις και συμπεριφορές μεταξύ τών μελών τής οικογένειας, ένω έμφωλεύουν φθαρτικά πάθη, όπως ή καχυποψία, ή άνασφάλεια. Άκριβώς έδω κορυφώνεται ή κρίση τής οικογένειας. Η σύγχρονη οικογένεια έχασε τό συζυγικό της χαρακτήρα και μετατράπηκε σε πεδίο άνάδειξης και ανταγωνισμού τών άτομικότητων στό όνομα τής αυτοδιάθεσης. Μετατράπηκε επίσης σε ένα μηχανικό έργαστήριο άποκατάστασης τών παιδιών (παιδοκεντρική οικογένεια)⁶ ή παρασκευής άνθρώπων για τίς άνάγκες τής οικονομίας.

ε. Η δραστική παρέμβαση τής νομοθεσίας στην οικογενειακή ζωή, τό πνεύμα του άτομικισμού και του εύδαιμονισμού, ή ένταση μεταξύ τής άνάγκης για καταξίωση τής προσωπικότητας τών άτομων και τής άνάγκης για άνάδειξη του οικογενειακού θεσμού, ή καλλιεργούμενη άνευθυνότητα και εύθυνοφοβία, ή έλλειψη κοινωνικής συνοχής, και πολλοί άλλοι παράγοντες εύνοούν τίς έλεύθερες συμβιώσεις και τήν έξάπλωση τών μονογονεϊκών οικογενειών. Μέ αυτά τά δεδομένα δέν μεταβάλλονται απλώς οι οικογενειακές αξίες, αλλά τίθενται έρωτήματα για τό νόημα και τήν ποιότητα τής ζωής τών ίδιων και τών απογόνων τους. Τό πρόβλημα όξύνεται μέ τήν υιοθέτηση σύγχρονων μεθόδων τεκνοποίησης που είτε άκυρώνουν και άχρηστεύουν τήν άγαπητική σχέση τών συζύγων είτε τήν ύποκαθιστούν. Άναφερόμαστε στην έπέλαση τής Γενετικής στα παραδείγματα τής τεχνητής γονιμοποίησης και τής κλωνοποίησης.

Μιά γενική εικόνα τής κρίσης σκιαγραφείται από μερικά έξωτερικά και μερικά έσωτερικά χαρακτηριστικά: Έξωτερικά: Μείωση του άριθμου τών γάμων και αύξηση τών έλεύθερων συμβιώσεων, αύξηση τών μονογονεϊκών οικογενειών, αύξηση τών διαζυγίων, έλάττωση του άριθμου τών γεννήσεων έντός του γάμου και αύξησή τους έκτός του γάμου. Έσωτερικά: αύξηση του άτομικισμού και μείωση τής αίσθησης του έμεις, άπώλεια τής γονεϊκής αύθεντίας.

Σ' αυτή τήν κρίση ή Έκκλησία άπαντᾷ και μέ τή θεολογία του γάμου και τής οικογενειακής ζωής και μέ πρακτικά μέτρα, όπως ή ίδρυση και δραστηριοποίηση τής Συνοδικής Έποτροπής μας, του Κέντρου στήριξης οικογένειας τής Αρχιεπισκοπής Άθηνών κ. ά.

Καί τώρα μιά αναφορά στήν διεκκλησιαστική αντιμετώπιση γάμου και οικογένειας:

α. Ὁ γάμος σέ ὅλες τίς Ἐκκλησίες θεωρεῖται ὡς μιά ἱερή υπόθεση. Καμιά Ἐκκλησία δέν ἀρνεῖται ὅσα περιγράφει ὁ Ἄπ. Παῦλος γιά τόν παραλληλισμό ἀνδρα καί γυναίκα πρὸς τήν Ἐκκλησία καί τό Χριστό.

β. Θά μπορούσαμε νά ἰσχυριστοῦμε ὅτι ὁ τρόπος πού ἀναδεικνύεται, θεολογεῖται, ἐκκλησιολογεῖται καί ἀξιολογεῖται ἡ ὑποχρεωτική ἀγαμία τοῦ κλήρου στήν Ρωμαιοκαθολική Ἐκκλησία ἔχει ἐπιπτώσεις στή γενικότερη αντιμετώπιση τοῦ ἕγγαμου βίου⁷. Παρόμοιες ἀνεπίσημες ἐξάρσεις καί ἀπολυτοποιήσεις τοῦ ἄγαμου βίου ἐντοπίζονται καί στό δικό μας χῶρο, πού μεταφράζονται σέ πρακτικοῦ χαρακτήρα μανιχαϊκές θεωρήσεις τοῦ ἕγγαμου βίου καί ἄτυπη ὑποβάθμιση τοῦ ἕγγαμου κλήρου. Πρὸς τήν κατεύθυνση αὐτή ἐρμηνεύουν μερικοί τή διάθεση κάποιων ἀγάμων νά ἐκδικοῦνται τή δική τους ἀνελεύθερη ἐπιλογή τῆς ἀγαμίας μέ τό νά προσπαθοῦν εἴτε νά ἐπιβάλλονται στούς ἕγγαμους μέ τή βοήθεια τῶν ἐκκλησιαστικῶν πρωτοκόλων εἴτε νά τούς φορτώνουν δυσβάστακτα βάρη. Ὑπάρχει βεβαίως καί ἡ μέθοδος τοῦ ἀποκλεισμοῦ.

γ. Σέ ὅλες τίς Ἐκκλησίες μέ μιά μόνο ἐξαίρεση προβάλλεται ἡ μονογαμία. Παντοῦ ὅμως ὑπάρχει ὁ προβληματισμός τῶν ἐξωσυζυγικῶν σχέσεων. Τά πνευματικά μέτρα πού λαμβάνονται (ἀπαγορεύσεις καί ἐπιτίμια σέ Ὁρθοδοξη καί Ρωμαιοκαθολική Ἐκκλησία) εἶναι ἀναποτελεσματικά γιά πολλούς καί διάφορους λόγους. Πολλοί δέν ἔχουν καμιά σχέση πρὸς τήν ἐκκλησιαστική κοινότητα καί ἐπομένως δέν τούς ἀφορῶν. Ἄλλοι μὲν εἶναι μέλη της, ἀλλά δέν ἀποδέχονται τίς σχετικές ἀπαγορεύσεις. Πολύ λίγοι εἶναι αὐτοί πού ἀνταποκρίνονται σήμερα στίς ἐκκλησιαστικές ἀπαιτήσεις. Τό ἴδιο ἀναποτελεσματικός εἶναι καί ὁ ἀγώνας κατά τῆς κρατικῆς νομοθεσίας πού ἀποποινικοποιεῖ τή μοιχεία.

δ. Σέ ὅλες τίς Ἐκκλησίες δεσπόζει ὁ πατριαρχικός τύπος τῆς οἰκογένειας. Κεφαλή τῆς οἰκογένειας θεωρεῖται ὁ πατέρας πού θεμελιώνει τήν αὐθεντία του στό Θεό Πατέρα. Αὐτό ἰσχύει ἰδιαίτερα στό Λουθηρανισμό, ὅπου ἡ σχέση ἐξουσίας καί ὑποταγῆς στήν οἰκογένεια θεμελιώνεται δογματικά. Ὁ πατέρας ὡς ἀρχηγός τῆς οἰκογένειας ἐνδύεται θρησκευτικό κύρος, βασική προϋπόθεση ὑποταγῆς τῶν ὑπολοίπων μελῶν τῆς οἰκογένειας⁸.

ε. Σέ ὅλες τίς Ἐκκλησίες τίθεται τό πρόβλημα τοῦ οἰκογενειακοῦ προγραμματισμοῦ καί τῆς ἀντισύλληψης. Περισσότερο αὐστηρή ἐμφα-

νίζεται ή Ρωμαιοκαθολική Έκκλησία⁹. Η Όρθόδοξη Έκκλησία είναι έκ παραδόσεως πολύ πιό άνοικτή στην οίκονομία τών πραγμάτων. Διαπιστώνεται πάντως ότι συνήθως οί Έκκλησίες έρχονται και άναγκάζονται έκ τών ύστέρων νά αντιμετώπισουν τετελεσμένα.

στ. Τίς Έκκλησίες άπασχολοϋν και έν μέρει ταλαιπωροϋν οί μικτοί γάμοι¹⁰. Η καθεμιά θέτει ως βασική προϋπόθεση τέλεσης τοϋ μυστηρίου τοϋ γάμου τήν έκκλησιαστική όμοιογένεια τών συζύγων.

ζ. Όλες οί Έκκλησίες άναφέρονται στην κρίση τοϋ γάμου και τής οίκογένειας και τήν άποδίδουν στους μηχανισμούς τής έκκοσμιευμένης κοινωνίας και κυρίως στό κοσμικό φρόνημα τών χριστιανών. Ίδια είναι σχεδόν και ή προσπάθεια ρύθμισης τής οίκογενειακής ζωής. Συνειδητοποιοϋν όμως όλες ότι τό βασικό έμπόδιο έντοπίζεται στην άρνηση τών ανθρώπων νά ύπακούουν σέ θεσμούς πού περιορίζουν τήν έλευθερία σκέψης και δράσης και ιδιαίτερα στην οίκογένεια πού θεωρείται ως ένας κατεξοχήν χώρος αύτοδιάθεσης. Διαπιστώνεται πάντως ότι όπου ύπάρχει στενή σχέση καθοδήγησης τών οίκογενειών από κλειστές θρησκευτικές ομάδες ή από άύστηρους πνευματικούς, εκεί ό έλεγχος είναι σχεδόν άπόλυτος.

η. Σέ όλες τίς Έκκλησίες άναπτύσσεται ό προβληματισμός γιά τήν τύχη τοϋ θεσμοϋ τής οίκογένειας μέ τήν αύξηση τών διαζυγίων, μέ τήν έμφάνιση και νομιμοποίηση τών νέων μορφών οίκογένειας και ιδιαίτερα μέ τήν παρέμβαση τής Γενετικής. Ωστόσο δέν άρνοϋνται τήν άνάγκη γιά τήν ποιμαντική αντιμετώπιση όλων τών προβλημάτων πού κάθε φορά άναφύονται. Βασικό μέσο παρέμβασης άποτελεί ή έκκλησιαστική διαπαιδαγώγηση τών πιστών.

Και κλείνω μέ μιά σύντομη και έπιγραμματική άναφορά στίς δυνατότητες μιās θετικής και σωτήριας παρέμβασης τής Έκκλησίας στην οίκογενειακή ζωή, γνωρίζοντας ότι μέ αύτό τό θέμα θά άσχοληθει ιδιαίτερα ή Γ' Συνεδρία. Η Έκκλησία λοιπόν είναι σέ θέση νά θεολογήσει τό πραγματικό νόημα τοϋ γάμου και τής οίκογένειας, νά άποκαταστήσει τή σχέση τών συζύγων και τής οίκογένειας πρός τό έκκλησιαστικό περιβάλλον, νά έπαναφέρει τό συζυγικό της χαρακτήρα, νά έπαναπροσδιορίσει τίς σχέσεις έμπιστοσύνης, διακονίας, άλληλοϋποταγής και άγάπης μεταξύ τών μελών της και ταυτόχρονα νά έπαναρρυθμίσει μέ προσοχή και πολλή διάκριση τήν ιεραρχική τάξη σ' αύτή¹¹, νά άποενοχοποιήσει μέ πολλή άγάπη πτυχές τής συζυγικής ζωής, νά έπανανο-

ηματίσει τήν οικογενειακή άγωγή τῶν νέων μελῶν, νά τή στήσει σωστά άπέναντι στίς κρατικές, οικονομικές, κομματικές καί γενικότερα κοινωνικές έπιδιώξεις έργαλειοποίησής της. Γενικά νά άποκαταστήσει τόν έκκλησιαστικό της χαρακτήρα. Ἡ σύγχρονη οικογένεια βάλλεται πανταχόθεν καί άναζητᾶ καταφύγιο. Ἡ Έκκλησία μπορεῖ νά τῆς τό προσφέρει.

Σημείωση:

1. ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ, Ἱστορία Έκκλησιαστική 5, PG 67, 565a.
2. ΑΠ. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ, Έτερόδοξοι καί Ὁρθόδοξοι, Ἀθήνα 2004, σ. 135.
3. Βλ. τήν προσπάθεια τῆς Ι. Μ. ΦΘΙΩΤΙΔΟΣ μέ τήν ἴδρυση τοῦ Κέντρου Προετοιμασίας Γάμου.
4. Ἐνδεικτικές εἶναι οἱ Μερικές πρακτικές όδηγίες πού καταγράφονται στό ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ, Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν, "Καλοστεριωμένοι", έκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας, Ἀθήνα 2002 (4), σ. 29.
5. Βλ. περισσότερα Κ. LÜSCHER-FR: BÖCKLE, "Familie", CHRISTLICHER GLAUBE IN MODERNER GESELLSCHAFT 7/ 1981, σ. 102,112 έξ.
6. Βλ. καί Χ. Δ. ΚΑΤΑΚΗ, Οἱ τρεῖς ταυτότητες τῆς έλληνικῆς οικογένειας, Ἀθήνα 1984 (2), σ. 62 έξ.
7. Βλ. καί SOE N.H., Christliche Ethik, München 1957, σ. 287 έξ.
8. Βλ. περισσότερα Η. MARCUSE, Ideen zu einer Kritischen Theorie der Gesellschaft, Frankfurt a.M. 1978 (6), σ. 76 έξ. Κ. LÜSCHER-FR: BÖCKLE, "Familie", CHRISTLICHER GLAUBE IN MODERNER GESELLSCHAFT 7/ 1981, σ. 118 έξ.
9. N.H.SOE, Christliche Ethik, München 1957, σ. 297.
10. Βλ. σχετικά J. LELL, Mischehen? Die Ehe im evangelisch-katholischen Spannungsfeld, München- Hamburg 1967. Βλ. καί ΑΠ. Β. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ, Έτερόδοξοι καί Ὁρθόδοξοι, σ. 142 έξ. ὅπου καί σχετική βιβλιογραφία.
11. Για τήν ιεραρχία τῶν σχέσεων βλ. π.χ. FR. DE SINGLY, Κοινωνιολογία τῆς σύγχρονης οικογένειας, μτφρ. Λ. Παλλαδίου, Ἀθήνα 1996, σ. 111 έξ.